

Motion till riksdagen 2025/26:3902

av **Ulrika Westerlund m.fl. (MP)**

med anledning av prop 2025/26:95 Säkerhetsförvaring - en ny tidsobestämd frihetsberövande påföljd

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen antar 33 kap. 1 § regeringens förslag till lag om ändring i brottsbalken med den ändring att paragrafen ska ha den lydelse som framgår av motionens bilaga.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen snarast bör återkomma med förslag på lagändring som innebär att prövningarna om villkorad utslussning och förlängning av säkerhetsförvaring bör koncentreras till en eller ett fåtal domstolar, och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen antar 33 kap. 3 § regeringens förslag till lag om ändring i brottsbalken med den ändring att paragrafen ska ha den lydelse som framgår av motionens bilaga.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen snarast bör återkomma med förslag på en tydlig brottskatalog för vilka brott som kan leda till säkerhetsförvaring, och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen snarast bör återkomma med förslag på hur ramtiden kan anpassas till att bli mer rättssäker, och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att förslaget till lag om säkerhetsförvaring bör tidsbegränsas och därefter utvärderas och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Miljöpartiet ser, i likhet med regeringen, en lucka i dagens lagstiftning och ett behov av samhällsskydd mot personer med hög återfallsrisk i allvarlig brottslighet men som i lagens mening inte är allvarligt psykiskt störda eller där livstids fängelse inte aktualiseras. Det kan finnas situationer där samhällets skyddsbehov är mycket starkt.

Samtidigt ser vi, liksom ett stort antal remissinstanser och Lagrådet, att en tidsobestämd påföljd utgör ett systemskifte där samhällsskydd ges företräde på ett sätt som är svårt att förena med centrala straffrättsliga principer. Lagrådet ifrågasätter bland annat om förslaget kan leva upp till principer om proportionalitet och likabehandling, och om domstolar kan göra tillräckligt tillförlitliga återfallsprognoser. Även remissinstanser som Civil Rights Defenders, BRÅ, Domstolsverket, Justitiekanslern, Åklagarmyndigheten, flera universitet, hovrätter och tingsrätter lyfter flera risker med förslaget. Till exempel svårigheterna att bedöma risken för återfall i allvarliga brott, att förslaget inte är tillräckligt träffsäkert och därför kan leda till godtycke, minskad förutsebarhet och bredare användning än avsett – inklusive att påföljden i praktiken kan komma att träffa mindre allvarliga brott i flerbrottsfall. Vi noterar också att det är relativt få instanser som entydigt tillstyrker regeringens förslag i sin helhet.

Mot den bakgrunden är Miljöpartiets grundläggande hållning - ja, samhället måste kunna skydda människor från de värsta återfallsförövarna. Men det måste ske på ett sätt som upprätthåller straffrättsliga principer om rättssäkerhet, förutsebarhet, proportionalitet och likvärdighet. Detta är särskilt viktigt eftersom förslaget innebär ett principiellt skifte där frihetsberövande i praktiken kan motiveras preventivt, med bedömningar om framtida risk snarare än enbart gärningens straffvärde.

Endast vid bevisat återfall för tidigare dömd – inte för förstagångsdömda

En central rättssäkerhetsinvändning mot säkerhetsförvaring är att den riskerar att innebära att människor frihetsberövas på obestämd tid i preventivt syfte – för brott som ännu inte begåtts och som kanske aldrig skulle begås. Remissinstanser och Lagrådet pekar på att återfallsprognoser är osäkra, särskilt på individnivå, och att fel kan leda till frihetsberövanden som inte motsvarar brottets straffvärde. Till och med själva utredningen bedömer att den nya påföljden kan innebära att fler personer frihetsberövas utan att de faktiskt skulle ha återfallit.

Regeringens modell innebär också att även personer som inte tidigare är dömda kan dömas till säkerhetsförvaring vid upprepad brottslighet och bedömd risk, vilket ökar prognosbördan och minskar den straffrättsliga förutsebarheten.

Mot den bakgrunden bedömer vi att den mest rättssäkra avgränsningen är att säkerhetsförvaring endast ska kunna dömas ut när en person som tidigare dömts för en viss typ av allvarlig brottslighet bevisligen återfaller i samma typ av allvarlig brottslighet. Redan idag gör domstolarna och Kriminalvården bedömningar av risken för återfall i brott, här finns således en uppbyggd erfarenhet och kompetens hos domstolarna. Genom den utformning som vi föreslår minskar beroendet av osäkra prognoser och gör det tydligare för både domstol och individ vilka omständigheter som kan leda till den nya påföljden.

Koncentration av prövningar om utslussning och förlängning

Prövningar om villkorad utslussning och förlängning kommer att vara komplexa och enligt bedömningarna relativt få till antalet. Domstolarna själva uppger att när antalet ärenden är få finns risk att många domstolar får för få fall för att bygga upp stabil kompetens och konsekvent praxis. För att minska risken för spretig praxis, och stärka likvärdighet och rättssäkerhet, bör prövningarna koncentreras till en eller ett fåtal domstolar med möjlighet att bygga särskild kompetens.

Obligatorisk återfallsriskutredning från Rättsmedicinalverket

Regeringens förslag bygger på att domstolen ska göra en kvalificerad bedömning av framtida återfallsrisk – en bedömning som både Lagrådet och flera remissinstanser bedömer som mycket osäker i vanliga brottmål, särskilt på individnivå. Som underlag för bedömningen av återfallsrisken ska rätten “som utgångspunkt” inhämta särskild riskutredning från Rättsmedicinalverket, med ett undantag om det är “uppenbart obehövligt”.

Miljöpartiet menar att ett sådant undantag är olyckligt när det gäller en av de mest ingripande påföljderna i systemet. Denna typ av undantag riskerar att bli en praxisfråga, där tröskeln tillämpas olika. Förutsebarhet och likabehandling kräver att beslutsunderlaget är robust och likartat mellan domstolar.

Inför en tydlig brottskatalog

Förutsebarhet kräver att det går att förstå vilka brott som kan leda till en viss påföljd. I underlaget framgår att flera instanser varnar för att det inte blir tydligt vilka brott som i praktiken kommer omfattas, och att konstruktionen riskerar att användas bredare än avsett – särskilt i flerbrottsfall – och i praktiken träffa även mindre allvarliga brott där riskbedömningar kan göras med större träffsäkerhet.

Visserligen anges exempel på brottstyper (mord, grov misshandel, människorov, våldtäkt m.m.) och att det i huvudsak rör sig om brott enligt 3, 4 och 6 kap. BrB, men just formuleringen “i huvudsak” samt utrymmet för andra brott med våld, hot och frihetsberövande som moment skapar risk för godtycke. Förutsebarhet i straffrätten kräver att det går att på rimlig grund förstå vilka gärningar som kan leda till en så ingripande påföljd.

Begränsa möjligheten att förlänga ramtiden

Möjligheten att förlänga ramtiden med tre år i taget om ett frihetsberövande är “absolut nödvändigt” för att tillgodose samhällsskyddet, innebär i praktiken en mekanism för mycket långvarigt frihetsberövande som dessutom inte kunnat förutses på förhand.

Lagrådet framhåller dessutom att säkerhetsförvaring kan innebära betydligt hårdare behandling än fängelse för brott med samma straffvärde, eftersom villkorlig frigivning inte gäller. Det kan skapa stora skillnader i faktisk tid i anstalt mellan personer som begått brott av liknande allvar, vilket går rakt in i proportionalitets- och likvärdighetsproblemet.

Miljöpartiet anser därför att om möjligheten att förlänga ramtiden alls ska finnas, måste den vara snävt avgränsad. En utredning bör få i uppdrag att se över hur ramtiden kan anpassas till att bli mer rättssäker. En linje skulle kunna vara att ramtiden får förlängas högst en gång, och endast under synnerligen restriktiva och tydligt angivna förutsättningar. Det minskar risken för att förslaget i praktiken blir ett “evighetsstraff” och ökar systemets förutsebarhet.

Tidsbegränsa och utvärdera reformen

Säkerhetsförvaring innebär ett skifte i svensk straffrätt: från en ordning där frihetsberövandets längd i huvudsak avgörs av den begångna gärningen och dess straffvärde, till en ordning där prognoser om framtida risk får större betydelse för hur

länge en människa kan hållas frihetsberövad. Remissinstanser och Lagrådet har pekat på att en sådan konstruktion är svår att förena med grundläggande straffrättsliga principer om proportionalitet, likabehandling och förutsebarhet. När reformen dessutom förutsätter återfallsriskbedömningar som i praktiken kan vara behäftade med osäkerhet – och samtidigt kan få konsekvenser som är lika ingripande som ett långvarigt eller i praktiken livslångt frihetsberövande – krävs en tydlig, i förväg beslutad kontrollmekanism.

Miljöpartiet ser därför ett starkt behov av att reformen tidsbegränsas och kopplas till en oberoende utvärdering innan den eventuellt görs permanent. Säkerhetsförvaring är en omfattande, ny påföljd med risk för långtgående systemeffekter som, om kriterierna inte tillämpas strikt och likvärdigt, leda till icke likvärdiga bedömningar och godtycke. Den kan också medföra att fokus flyttas från de åtgärder som bevisligen minskar återfall, såsom fungerande kriminalvård, behandlingsinsatser, missbruksvård och stöd vid utslussning, till en ordning där frihetsberövande i sig förväntas lösa problemet. Miljöpartiet delar målet att samhället ska skyddas mot allvarliga återfallsförbrytare, men vi ser med goda skäl osäkerhet kring om den föreslagna påföljden faktiskt kommer att minska återfall – eller om den i stället riskerar att bli en kostsam och rättsosäker lösning som tränger undan mer träffsäkra insatser.

En tidsbegränsning är därför motiverad utifrån att när staten inför en ny, potentiellt mycket långtgående frihetsberövande påföljd som vilar på riskprognoser, måste riksdagen säkerställa att reformen fungerar som avsett och att den inte ger oacceptabla bieffekter. En utredning kan förslagsvis analysera (1) om säkerhetsförvaring i praktiken används restriktivt och för den avsedda målgruppen, (2) om tillämpningen är likvärdig över landet, (3) hur ofta och på vilka grunder förlängningar sker, (4) hur riskbedömningarna träffar – inklusive felmarginaler och risken för att personer frihetsberövas längre än nödvändigt – samt (5) vilka effekter reformen får för återfallsnivåer och för resurserna till rehabilitering, behandling och utslussning. Först när riksdagen fått ett gediget, oberoende underlag om reformens faktiska konsekvenser bör en permanent ordning kunna övervägas.

Ulrika Westerlund (MP)

Mats Berglund (MP)

Annika Hirvonen (MP)

Nils Seye Larsen (MP)

Camilla Hansén (MP)

Jan Riise (MP)